

شہدای نینروا

نشر نگاه معاصر

ابراہیم صالحی حاجی آبادی

فهرست

۱۷	مقدمه
۲۱	شعار اصحاب امام و شهدای نینوا
۲۲	گزارش اول
۲۵	گزارش دوم
۲۵	گزارش سوم
۲۶	گزارش چهارم
۲۷	گزارش پنجم
۳۳	فصل اول: شهدای بنی هاشم
۳۴	۱- ابوالفضل العباس بن علی
۳۶	ولادت حضرت عباس
۳۷	نقش حضرت عباس <small>علیه السلام</small> در قیام عاشورا
۳۸	آوردن آب از شریعه
۳۹	دو امان نامه برای فرزندان ام البنین
۳۹	امان نامه‌ی عبدالله بن ابی محل
۳۹	امان نامه‌ی شمر
۴۰	شب عاشورا
۴۰	نقش حضرت عباس در روز عاشورا

۴۰	آرام کردن به اهل حرم
۴۰	علمدار لشکر
۴۱	نجات برخی از اصحاب
۴۱	تشویق برادران به مبارزه
۴۱	قضیه‌ی ارث بردن حضرت عباس
۴۵	شهادت حضرت عباس
۴۶	سرنوشت قاتل حضرت عباس <small>علیه السلام</small>
۴۸	۲. ابوبکر بن حسن
۵۰	تعصبی بی جا و استنادی نادرست
۵۳	۳. ابوبکر بن علی
۵۳	ابوبکر کُنیهِی محمد
۵۴	ابوبکر و محمد فرزندان حضرت علی <small>علیه السلام</small>
۵۴	شهادت ابوبکر
۵۵	نکته‌ی پایانی
۵۶	۴. جعفر بن عقیل بن ابی طالب
۵۶	۵. جعفر بن علی بن ابی طالب
۵۷	نکته‌ها
۵۸	شهادت جعفر
۶۰	۶. عبدالرحمن بن عقیل
۶۴	همسر عبدالرحمن
۶۴	۷. عبدالله بن حسن
۶۶	قول اول
۶۷	قول دوم
۶۸	شبهه
۶۹	سیری در زندگی حضرت سکینه
۶۹	مقبره‌ی سکینه بنت الحسین
۷۱	۸. عبدالله بن حسین

۷۲	شهادت عبدالله
۷۳	سیری در زندگی رباب
۷۵	چند نکته
۷۵	نکته اول: امام حسین و طلب آب از دشمن!؟
۷۶	نکته دوم: پاشیدن خون به آسمان
۷۸	نکته سوم: محل دفن عبدالله
۷۹	نکته چهارم: جنگجو بودن عبدالله
۷۹	نکته پنجم: تأملی در کلام طبرانی
۸۰	۹. عبدالله بن عقیل
۸۱	عقیل و سه عبدالله
۸۲	عبدالله اکبر یا اصغر
۸۳	ازدواج عبدالله
۸۴	تأملی در کلام علوی
۸۴	چند نکته
۸۵	۱۰. عبدالله بن علی بن ابی طالب
۸۷	بیان یک تعارض
۸۸	۱۱. عبدالله بن مسلم
۹۰	رقیه بنت علی بن ابی طالب
۹۰	سخن عبدالله در شب عاشورا
۹۱	روز عاشورا
۹۲	۱۲. عثمان بن علی
۹۳	شهادت عثمان
۹۴	۱۳. علی اکبر
۹۶	نکات پایانی
۹۶	نکته اول: ازدواج علی اکبر
۹۸	نکته دوم: سن علی اکبر
۹۹	نکته سوم: علی اکبر یا اصغر

۹۹	علی اصغر.....
۱۰۲	علی اکبر.....
۱۰۴	تأملی در سه علی (اکبر، اوسط و اصغر) امام حسین <small>علیه السلام</small> .....
۱۰۵	نکته چهارم: محل دفن علی اکبر.....
۱۰۵	نکته پنجم: روایتی قابل تردید.....
۱۰۵	۱۴. عون بن عبدالله بن جعفر.....
۱۰۶	عون اکبر یا اصغر.....
۱۰۸	نامه عبدالله بن جعفر به سید الشهداء <small>علیه السلام</small> .....
۱۰۹	شهادت عون.....
۱۰۹	مقبره‌ی عون بن عبدالله.....
۱۱۱	تأملی در گزارش الطبقات.....
۱۱۳	۱۵. قاسم بن حسن بن علی.....
۱۱۶	شهادت حضرت قاسم.....
۱۱۷	دو نکته‌ی پایانی.....
۱۱۸	۱۶. محمد بن ابی سعید بن عقیل.....
۱۱۹	ازدواج محمد.....
۱۲۰	شهادت محمد.....
۱۲۱	۱۷. محمد بن عبدالله بن جعفر.....
۱۲۱	شهادت محمد.....
۱۲۲	۱۸. محمد بن علی (محمد اصغر).....
۱۶۹	فصل دوم: شهدای غیر بنی هاشم .....
۱۶۹	مقدمه.....
۱۶۹	۱. ابوالشعثاء کندی (یزید بن زیاد بن مهاصر).....
۱۷۰	برخورد با مالک بن نسیر.....
۱۷۱	حماسه او در کربلا.....
۱۷۳	۲. ابوتمامه صائدی (عمرو بن عبدالله).....

۱۷۴	نقش ابوتمامه در قیام مسلم بن عقیل.....
۱۷۵	مشاجره با شروترتین مردم.....
۱۷۵	کشتن پسرعمو.....
۱۷۶	یادآوری نماز ظهر عاشورا.....
۱۷۶	تحقیقی در نماز عاشورا.....
۱۷۸	نکته‌ها.....
۱۸۰	۳. اقوهب.....
۱۸۱	۴. اتس بن حارث.....
۱۸۳	۵. یزید بن معقل جعفی.....
۱۸۴	۶. بریر بن خضیر همدانی.....
۱۸۵	پیک امام به ابن سعد.....
۱۸۶	بریر در شب عاشورا.....
۱۸۸	مباهله و شهادت بریر.....
۱۹۰	نکته‌ها.....
۱۹۲	۷. یثیر بن عمرو حضرمی.....
۱۹۴	۸. جابر بن حارث سلمانی.....
۱۹۵	۹. جنادة بن حارث انصاری.....
۱۹۷	۱۰. جندب بن حُجَیر کندی.....
۱۹۹	۱۱. حبیب بن مظاهر.....
۲۰۳	داستان حبیب و میثم تمار.....
۲۰۴	دعوت نامه‌ای برای سیدالشهداء <small>علیه السلام</small> .....
۲۰۵	سخن حبیب در حضور مسلم بن عقیل.....
۲۰۵	طلب یاری از قبیله‌ی خود.....
۲۰۶	حبیب در نینوا.....
۲۰۷	عصر تاسوعا.....
۲۰۸	صبح عاشورا.....
۲۰۸	اشتیاق حبیب برای مبارزه.....

۲۰۹	وصیت مسلم بن عوسجه
۲۰۹	نماز ظهر عاشورا
۲۰۹	شهادت حبیب
۲۱۰	داستان سرقطع شده حبیب
۲۱۱	مقبره حبیب بن مظاهر
۲۱۳	۱۲. حجاج بن مسروق جعفری
۲۱۴	منزل ذوحُسم
۲۱۴	قصر بنی مقاتل
۲۱۵	شهادت حجاج
۲۱۵	۱۳. حرب بن یزید ریاحی
۲۱۸	نسب حرب بن یزید
۲۱۸	ملاقات با سیدالشهداء <small>علیه السلام</small>
۲۱۹	نقش او بعد از شهادت مسلم بن عقیل
۲۲۰	منزل ذوحُسم
۲۲۳	منزل عذیب الهجانان
۲۲۳	منزل بیضه
۲۲۳	قصر بنی مقاتل
۲۲۴	حضور در نینوا
۲۲۵	ملحق شدن حر و شهادت او
۲۲۹	روز وقوع عاشورا
۲۳۰	مقبره‌ی حرب بن یزید
۲۳۱	دیدگاه اول: دفن توسط امام سجاد <small>علیه السلام</small>
۲۳۲	دیدگاه دوم: انتقال پیکر به محل تولد
۲۳۳	بررسی ادله قائلین به انتقال پیکر حر
۲۳۳	دلیل اول: انتقال جنازه توسط بنی تمیم
۲۳۵	دلیل دوم: نبش قبر توسط شاه اسماعیل
۲۳۸	دلیل سوم: شهرت و عمل مردم

۲۴۰	دیدگاه سوم
۲۴۲	نکته‌ها
۲۴۴	۱۴. حلاس بن عمرو راسبی
۲۴۴	۱۵. حنظله بن اسعد شبامی
۲۴۶	نکته‌ها
۲۴۷	۱۶. حوی مولای ابوذر
۲۵۰	۱۷. رُمیث بن عمرو
۲۵۰	۱۸. زاهر مولای عمرو بن حمق
۲۵۳	۱۹. زُهیر بن شَلیم ازدی
۲۵۵	۲۰. زهیر بن قین
۲۵۶	فرار از ملاقات با سیدالشهداء <small>علیه السلام</small>
۲۵۸	ذوحُسم
۲۵۸	قصر بنی مُقَاتِل
۲۵۸	عصر تاسوعا
۲۵۹	شب عاشورا
۲۵۹	حکمت مریضی امام سجاد <small>علیه السلام</small>
۲۶۰	خبر غیبی
۲۶۱	روز عاشورا
۲۶۱	خطبه‌ی زهیر در عاشورا
۲۶۳	دفاع از خیام حرم
۲۶۳	شهادت زهیر
۲۶۴	نکات پایانی
۲۶۶	۲۱. سعد مولای عمرو بن خالد
۲۶۶	عذیب الهجانان
۲۶۷	شهادت سعد
۲۶۷	۲۲. سعید بن عبدالله حنفی
۲۶۸	نقش سعید در قیام عاشورا

استعمال لفظ امیرالمؤمنین ۲۷۰

پاسخ سیدالشهداء علیه السلام به نامه کوفیان ۲۷۲

شب عاشورا ۲۷۲

نماز ظهر عاشورا ۲۷۳

۲۳. سلیمان مولای حسین ۲۷۴

۲۴. سُوید بن عمرو خَثعمی ۲۷۶

شهادت سوید ۲۷۶

۲۵. سیف بن حارث ۲۷۷

۲۶. سیف بن مالک نمیری ۲۷۸

۲۷. شیبیب بن عبدالله نهشلی ۲۷۹

۲۸. شوذب مولای شاکر ۲۸۰

شهادت شوذب ۲۸۱

۲۹. ضرغامه بن مالک تغلبی ۲۸۲

۳۰. عابس بن ابی شیبیب شاکری ۲۸۳

نقش عابس در قیام مسلم ۲۸۴

پیک مسلم به امام حسین علیه السلام ۲۸۴

چند نکته ۲۸۴

نقش عابس در روز عاشورا ۲۸۶

۳۱. عامر بن مسلم ۲۸۷

پنداری ناصواب ۲۸۸

۳۲. عبدالرحمن بن عبد ربه ۲۸۸

چند نکته مهم ۲۹۰

۳۳. عبدالرحمن بن عبدالله اربحی ۲۹۱

پیک امام حسین علیه السلام و مردم کوفه ۲۹۲

شهادت عبدالرحمن ۲۹۲

۳۴. عبدالرحمن بن عزرة غفاری ۲۹۲

شهادت عبدالرحمن ۲۹۳

۳۵. عبدالله بن عزرة غفاری ۲۹۴

شهادت عبدالله ۲۹۴

نکات پایانی ۲۹۵

۳۶. عبدالله بن عمیر کلبی ۲۹۶

ملحق شدن عبدالله به امام حسین علیه السلام ۲۹۷

۳۷. عبدالله بن یزید بن نُبیط ۲۹۹

شهادت عبدالله ۳۰۰

۳۸. عبدالله بن یزید بن نُبیط ۳۰۰

۳۹. عَمَارِ بن ابی سَلَامَةَ دالانی ۳۰۰

نسب و شهادت عمار دالانی ۳۰۱

نکات پایانی ۳۰۲

۴۰. عمار بن حسان طائی ۳۰۴

۴۱. عمر بن خالد صیداوی ۳۰۵

زمان ملحق شدن ابن خالد ۳۰۶

شهادت عمر بن خالد ۳۰۷

دو نکته ۳۰۸

۴۲. عمرو بن صُبَیْعَة ۳۰۹

۴۳. عمرو بن قَرْظَه ۳۰۹

پنداری ناصواب از سال ۶۱ هـ ق ۳۱۰

شهادت عمرو ۳۱۲

برادری از تبار ستمگران ۳۱۳

داستان گندم عراق ۳۱۳

تهمت ناروا به سیدالشهداء علیه السلام ۳۱۵

۴۴. قاسط بن زهیر ۳۱۷

۴۵. کنانه بن عتیق ۳۱۸

۴۶. مالک بن عبد بن سریع ۳۱۸

شهادت مالک ۳۱۹

۴۷. مُجمَع بن عبدالله عائذی ۳۲۰

عذیب الهجانان ۳۲۱

شهادت مُجمَع ۳۲۱

۴۸. مسعود بن حجاج ۳۲۲

۴۹. مسلم بن عوسجة ۳۲۳

صحابی بودن ابن عوسجه ۳۲۴

بیعت گرفتن برای مسلم بن عقیل ۳۲۵

ابن عوسجه در شب عاشورا ۳۲۷

صبح عاشورا ۳۲۸

تأملی در گزارش سه شخصیت ۳۲۸

شهادت مسلم بن عوسجه ۳۲۹

۵۰. مسلم بن کثیر ۳۳۰

۵۱. مُنجح مولای امام حسین علیه السلام ۳۳۱

۵۲. نافع بن هلال ۳۳۲

زمان ملحق شدن به امام حسین علیه السلام ۳۳۵

آب آوردن ۳۳۵

دفاع از سیدالشهداء علیه السلام ۳۳۷

شهادت نافع بن هلال ۳۳۷

۵۳. نُعیم بن عجلان ۳۳۸

۵۴. یزید بن نُبیط عبّدی ۳۳۹

حرکت به سوی سیدالشهداء علیه السلام ۳۴۰

سخن پایانی ۳۴۱

۴۱۹ ..... منابع

مقدمه

قیام سیدالشهداء علیه السلام و جان فشانی که اصحاب وفادار آن حضرت روز عاشورا از خود به نمایش گذاشتند، از آن‌ها انسان‌های بی نظیری ساخت که نامشان بر تارک اعلای یشریّت، عجین با مقاومت و آزادگی شده و فداکاری آن گروه اندک، قیام کربلا را به بهترین سنبل برای مقاومت در راه آزادی تبدیل کرده است! اصحاب سیدالشهداء علیه السلام قُرَدانه‌های حیاتند.

قوم اذا نودوا لدفن ملامة و القوم بین مدعس و مکردس
لبسوا القلوب علی الدروع و اقبلوا يتهافتون علی ذهاب الانفس
نصروا الحسين فيا لها من فتية عافوا الحياة و البسوا من سندس

آنان کسانی بودند که وقتی [سیدالشهداء علیه السلام] ایشان را برای برطرف کردن امر سختی صدا می‌زد، در حالی که دشمنان به دو گروه نیزه‌زن و غیره گروه‌بندی شده بودند، آنان قلب‌های خود را همانند لباس، برزرها پوشیده و به میدان روی می‌آوردند؛ گویا برای کشته شدن از همدیگر سبقت می‌گرفتند! آن‌ها حسین علیه السلام را یاری کردند! او چه عجیب جوانان فداکاری که زندگانی این جهان را نپسندیده و لباس‌هایی از سندس را برگزیدند.

آری! آنان نیک‌سرشتانی بودند که خود را از هر قید و بندی رها کرده و با شناخت حق و در راه آزادی، بدون ملاحظات دنیای دون، به مصاف تزویر و ریا رفتند؛ آن‌ها از ارکان اصلی و تشکیل دهنده‌ی این قیام عظیم بودند.

فلم تر عینی مثلهم فی زمانهم ولا قبلهم فی الناس اذ انا یافع
اشد قراعا بالسیوف لدی الوغا لاکل من یحیی الدمار مقارع
وقد صبروا الطعن و الضرب حسرا وقد نازلوا لوان ذلك نافع

از زمانی که جوان بودم، تاکنون چشمم مانند آن‌ها را در میان مردم ندیده! نه در زمانشان و نه در روزگار گذشته! هنگام نبرد، سرسخت‌ترین جنگجو بودند و در شمشیرزدن به شدت هرچه تمام‌تر شمشیر می‌زدند! آری هرکس پناهگاه شد شمشیرزن خواهد بود؛ به راستی آنان در برابر سرنیزه و شمشیر عریان و برهنه پایداری کردند و حقاً در انداختن سوار و پیاده از لشکر دشمن کوشیدند، هرچند سودی در پی نداشت.

آری همین گروه اندک، به گستره‌ی تاریخ چنان پیروزی کسب کردند که حتی تصور آن برای بسیاری از مبارزان و انسان‌های آزاده ممکن نباشد. مورخان بزرگ اسلامی هر کدام به بیان بخش‌هایی از فداکاری آن آزاد مردان بسنده کرده‌اند، اما این‌گونه نیست که تمام حوادث و یا تعداد و نام شهدای کربلا در یک منبع معتبر کهن جمع‌آوری شده باشد و چنین نیست تمام گزارش‌های رسیده حقیقت داشته باشد، بلکه باید با تأمل و تحقیق جامع در قیام امام حسین علیه السلام گزارش‌های صحیح از سقیم تمییز داده شود. با تورقی اندک در میان کتب می‌توان به دست آورد در مجموع شمار شهدای کربلا بیش از چهار صد تن است! همچنین گزارش‌هایی که توسط مورخین نقل شده در مورد تعداد شهدای کربلا اختلاف نظر دارند. از همین روی و با توجه به اصول و قواعد پژوهش در تاریخ و با انجام تحقیق گسترده در میان کتب کهنی که قبل از قرن پنجم نگاشته شده و نیز با توجه به منابع، تقدم و تعدد آنها ظاهراً شمار شهدای کربلا ۷۲ تن است.

از جمله اهداف مهم در نگارش این کتاب پاسخ دادن به این سؤال است: آیا می‌توان در مورد شهدای کربلا گزارش ابومخنف (۱۵۷ق)، بلاذری (۲۷۹ق)، دینوری (۲۸۲ق)، یعقوبی (۲۸۴ق)، طبری (۳۱۰ق)، طبری شیعی (قرن چهارم)، شیخ مفید (۴۱۳ق)، مسکویه (۴۲۱ق)، فتال (۵۰۸ق)، طبرسی (۵۴۸ق)، خوارزمی (۵۶۸ق)، ابن جوزی (۵۹۷ق)، ابن اثیر (۶۳۰ق)، ابن عدیم (۶۶۰ق)، نویری (۷۳۳ق)، ابن کثیر (۷۷۴ق)، مقریزی (۸۴۵ق) را که تصریح دارند: امام حسین علیه السلام صبح عاشورا همراه ۷۲

تن برای نبرد راهی میدان شدند! یا گزارش ابومخنف (۱۵۷ق)، بلاذری (۲۹۷ق)، طبری (۳۱۰ق)، مسکویه (۴۲۱ق)، خوارزمی (۵۶۸ق)، ابن اثیر (۶۳۰ق)، ابن حاتم (۶۶۴ق) ابن کثیر (۷۷۴ق)، ابن دمشقی (۸۷۱ق) را که تصریح کرده‌اند: در کربلا ۷۲ تن از اصحاب امام حسین علیه السلام به شهادت رسیدند!

و یا گزارش ابومخنف (۱۵۷ق)، بلاذری (۲۷۹ق)، دینوری (۲۸۲ق)، طبری (۳۱۰ق)، شیخ مفید (۴۱۳ق)، طبرسی (۵۴۸ق)، خوارزمی (۵۶۸ق)، ابن نما (۶۴۵ق)، ابن عدیم (۶۶۰ق)، ابن حاتم (۶۶۴ق)، ابن کثیر (۷۷۴ق)، ابن دمشقی (۸۷۱ق) و العینی (۸۵۵ق) که تصریح دارند: روز عاشورا سرهای اصحاب امام حسین جدا و تعداد ۷۲ سرنزد عیب‌الله فرستاده شد،^۱ را نادیده گرفت و شمار شهدای کربلا را برخلاف این گزارش‌های فوق به بیش از چند صد تن افزایش داد و به صرف تکیه بر برخی منابع ضعیفی چون تسمیه من قتل، زیارت ناحیه، زیارت رجبیه، امالی شیخ صدوق، المهلوف، مثیر الاحزان، تذکرة الخواص و مقتل ابی مخنف و... هر نامی که در این کتب ذکر شده را به عنوان شهید کربلا ثبت و ضبط نمود؟

در حقیقت این است قصه‌ی پرغصه‌ی تاریخ رادمردان کربلا که بعد از گذشت قرن‌ها، هنوز به صورت منقح، نام و زندگی‌نامه‌ی آن‌ها مشخص نشده و شهداء از غیر شهداء تمییز داده نشده و بسیاری تنها با تکیه بر یک یا چند منبع - بدون در نظر گرفتن اعتبار آن کتاب یا نویسنده‌ی آن، یا تعارض با دیگر کتب کهن یا توجه نکردن به دیگر گزارش‌های تاریخی - در صدد برشمردن نام شهدای کربلا برآمده‌اند، حال آن‌که واقعیت جز این است و برخی از هماناامان افراد ابن سعد و دشمنان اهل بیت همانند مهاجر بن اوس، کثیر بن عبدالله شعبی، عبدالله بن قیس، ابوالحتوف، بکیر بن حی، جبلة بن عبدالله، عبدالله بن عروة، سلیمان بن عوف حضرمی، مرع بن ثمامة، یزید بن حصین، یزید بن معقل و یزید بن مغفل نامشان در شمار شهداء ضبط شده یا نام‌های ناآشنای دیگری در زمره‌ی شهدای کربلا ضبط شده است! از همین روی لازم است با استناد به گزارش‌های قابل اعتماد در مورد نام شهدای کربلا، در صدد استخراج اسامی شهدای کربلا برآمد. ظاهراً با توجه به منابع کهن و متعدد شمار شهدای کربلا که در